

politično oblastjo. To se mi zdi pomembno poudariti še zlasti zavoljo tega, ker tudi na Slovenskem nastaja položaj, v katerem je malodane edina oblika politizacije strankarstvo.

Na Slovenskem smo doslej, kar se politične kulture tiče, imeli tehtno in politološko antropološko zasnovano knjigo S. Južničeva Politična kultura. V obravnavanem zborniku Demokracija in politična kultura (ur. J. Stanič in D. Macura) pa se Južničeva teoretična optika politične kulture dopolnjuje z nadaljnjim teoretičnim osmišljanjem pojava politične kulture in tudi s poskusi analize politične kulture na Slovenskem, oprte na empirične študije. V tem vidim pomembno značilnost ocenjevanje knjige. Zborniku daje vrednost tudi dejstvo, da je tako glede na profile avtorjev kot tudi glede na ponujeno vsebino družboslovni splet politoloških, socioloških, psiholoških in kulturoloških proučevanj. To pa tudi utrjuje skupno težnostno središče knjige: kakšna demokracija in kakšna politična kultura. Političnega kozmosa v Sloveniji, demokratičnih procesov v Sloveniji, politične kulture, ki se razvija na Slovenskem, očitno ni mogoče zajeti samo z enodimenzionalnim družboslovnim pristopom in enodimenzionalno družboslovno panogo (disciplino). Zlasti še »temne« strani politike, podvodne politične grebene, iracionalno politično življenje lahko osvetlijo mimo politoloških in socioloških tudi psihološki in antropološki pristopi. Knjiga v glavnem odgovarja tem zahtevam.

Branje knjige nas opozori, da bo kristalizacija novih in racionalnih kulturnih prvin v politični sferi na Slovenskem dolg proces in da smo še daleč od procesa plodnega in racionalnega razreševanja interesnih nasprotij. Humus, iz katerega raste politična kultura na Slovenskem, slovensko politično podnebje, ne dajeta podlag za (pre)optimistično sklepanje.

Čprav knjiga Demokracija in politična kultura ni »pedagoško-vzgojno« zasnovana, vendar iz nje veje pomemben memento: pomen demokratičnega »treninga« za »priučljivost« demokracije in politične kulture v svetu in na Slovenskem. Ravno demokratična politična kultura je tudi pomembno »skladišče« odpora, ki ga državljani lahko nudijo glede na politične ekscese političnih elit in na izzive, ki jih tekoča, pragmatična

politika, zapredena zgolj v nenasitno oblastništvo in oblastniško samopašnost, očitno ni kos. Konec koncev: politična kultura (demokratična ali nedemokratična) se najbolj razvidno kaže v kriznih situacijah v družbah.

Naj prikaz knjige Demokracija in politična kultura sklenem s presojo, da je moja ocena knjige pozitivna. V knjigi ne gre za razsekanost problematike na posamezne medsebojno nepovezane dele in v tem smislu torej ne morem govoriti zgolj o fragmentarni mozaičnosti knjige. Obstaja združevalno ogrodje knjige: državljan kot politično pasiven izgubljenec ne more biti podlaga (participativni) demokraciji in demokratični politični kulturi. Recenzentu te knjige prihajajo na misel besede, ki jih je izrekel Jean Jack Rousseau: vladavina za ljudstvo je koristna stvar, še bolj koristno opravilo pa je vzgajati ljudstvo za vladanje. In za konec, če mi je dovoljeno vrniti retrospektivni spominski vložek: če bo kdo še kdaj kaj delil v slovenski skupščini (parlamentu), naj to ne bodo banane, ampak knjiga – zbornik Demokracija in politična kultura. Ta knjiga bi (tudi) poslancem prišla zelo prav. Družboslovna sporočilnost knjige Demokracija in politična kultura zanesljivo ni zanemarljiva tudi za politične elite.

Boštjan Markič

Mali narodi in etnične manjšine v nastajajoči Evropi

(Zbornik razprav, Muenchen, Slavica, 1993, pp. 1–367)

Družboslovje, zlasti sociologija, je bilo dokaj skopo do teoretične obravnave etničnih pojavov, saj je izhajalo predvsem iz »univerzalističnih« podmen o naravi moderne družbe, ko je šlo za stališča, ki so se opirala na »univerzalizem«, lasten parsonsovskemu funkcionalizmu, ali pa razredno-konfliktna stališča, ko je šlo za marxovska izhodišča. Kljub temu etnična problematika ni izginila

in se morajo družbene vede k njej vračati. K temu silijo zlasti dogodki sami, kjer so etnični konflikti, nacionalne emancipacije itd. v ospredju. Mednarodna konferenca v Mariboru kot oblika dejavnosti mednarodne nevladne organizacije ISCOMET (3-5. 2. 1993) - z istim naslovom kot zbornik je imela za cilj osvetliti etnični pojav in njegove sodobne razsežnosti z različnih vidikov. V knjigi je objavljen večji del razprav na tej konferenci, pogosto pa v skrajšani obliki. Nekateri prispevki s konferenec niso mogli biti objavljeni iz tehničnih razlogov. Prispevki so objavljeni v angleščini, nemščini ali francoščini.

Tematika, ki jo je zajemala konferenca, je bila zelo obsežna in raznovrstna. Tudi avtorjev je bilo veliko, kar 70, prišli pa so iz velikega števila evropskih držav in manjšega števila zunaj nje. Gre za znanstvenike, pa tudi za tiste, ki so na meji med »čisto« znanostjo in politiko, zlasti tiste, ki so dejavni v mednarodnih in mednarodnih nevladnih organizacijah.

Knjiga je razdeljena na 5 delov. Prvi del z naslovom Narodi, države in samoodločba se nanaša na politološki vidik problematike etničnosti danes. Avtorji so: A. E. Campbell, Silvo Devetak, Luigi Vittorio Ferraris, Rudolf Hilf, Ivan Kristan, Robert Lafont, Alexander Langer, Robert Mickey in Adam Smith Albion, Tore Modeen, Janusz Mucha, Peter Pal Toth, Christoph Pan, Yvo Peeters, Albert F. Reiterer, Heinz Tichy, Jacques Andre, Tchoumy ter Jozsef Vyrost in Vera Zelova. Za te prispevke je značilno, da ne postavljajo pod vprašaj procesov nacionalne emancipacije, do katerih je prišlo zlasti na srednje-vzhodno evropskem prostoru, pač pa do izraza pride kritičnost do - predvsem realsocialistične preteklosti. Med redkimi avtorji, ki postavlja načelo nacionalne samoodločbe pod vprašaj, je Alexander Langer. V ideji evropskega federalizma najde ustrezen odgovor, ta federalizem pa postavi v okviru Evropske skupnosti, ki ji je uspelo zajeti tradicionalne sovražnike, ustvariti skupen pravni sistem in sveda ekonomsko integracijo, ni pa zavrnila kulturnih razlik in samobitnosti etničnih in drugih skupin. V okoliščinah, kjer so značilne »manjšine znotraj manjšin«, Yvo Peeters predlaga spoštovanje človekovih pravic, nesprenmenljivost meja, pripravljenost na mednarodno

arbitražo kot instrumente za odpravljanje spopadov (97).

Drugi del z naslovom Regionalizem in evropska integracija je najbližji ekonomskemu vidiku, čeprav niti tukaj ne prevladuje ekonomska analiza v ožjem pomenu. Avtorji so: Ulderico Bernardi, Bojko Bučar, Gyoergy Eger, Miljenka Fischer, Ermin Kržičnik, Aleksa Milojević, Peter Roberts in Colin C. Williams, Lutz Roemheld, Janusz Sllugocki poudarja pomen regij kot družbenega okvira, prav tako na Poljskem. Ta problem še bolj poglobljata Peter Roberts in Colin C. Williams, ko poudarjata, da so regije osnovni okviri gospodarskega razvoja. Morda je najbolj izzivalen prispevek Alekse Miojevića (tedaj) iz Sarajeva, ki po kvantitativni plati hoče dokazati, da sta centralizem v organizaciji Bosne in Hercegovine in koncentracija Muslimanov v okolici glavnega mesta pripeljala do gospodarske nadvlade Muslimanov v Bosni in Hercegovini, Gyoergy Eger pa piše o vplivu državnih meja na demografske razmere na Madžarskem ter poudarja nujnost obmejnega sodelovanja, da ne bi prišlo do negativnih pojavov v strukturi prebivalstva in do asimilacije, ki je bila pogosto prisilna.

Tretji del, ki je - pogojno povedano - kulturološke narave, ima naslov Jezikovne, kulturne in verske pravice. Tu so objavljeni prispevki avtorjev: Jaime Corbera Pou, Henri Giordan, Majda Kaučič-Baša, Vera Klopčič, Mirko Križman, Norman Labrie, Sonja Novak Lukanovič, Drago Ocvirk in Inka Štrukelj. Labriejev prispevek se nanaša na jezikovno sestavo Evropske skupnosti. Poudarja potrebo po uveljavitvi regionalnih jezikov znotraj skupnosti. Ta kot tudi drugi avtorji poudarjajo potrebo po jezikovnem načrtovanju.

Četrty del se nanaša na etnične odnose v ožjem pomenu in je morda najbližji sociološkemu vidiku. Avtorji so: Viera Bačova in Štefan Šutaj, Yehuda Bien, Jadranka Čačić Kumpes, Sergej Flere, Bettina Gruber in Werner Wintersteiner, Max Haller izraža svoje zadržke do rasti Evropske skupnosti zunaj določenih meja velikosti, kjer organizacije postajajo prevelike in neučinkovite, prav tako pa opozarja na potrebo po legitimizaciji te skupnosti, ki naj bi izhajala iz »korporativnega zastopstva«. Bačova in Šutaj pa pišeta o »reslovakizaci-

ji«, procesu spremembe nacionalne identitete v delu Slovaške, kjer prideta do sklepa, da so ljudje po drugi svetovni vojni spremenili etnično pripadnost v slovaško iz gospodarskih razlogov in da so s tem dejstvom zadovoljni (242). Sklepi, glede katerih že danes lahko pride do pomislekov in do trditve, da družboslovci niso cepljeni proti etnocentrizmu.

Peti del pa zajema študije primerov, ki se niso dali vključiti drugam. Tomas Cramer piše o Samih v štirih državah, Werner Holtz in Rainer Muenz pišeta o multilingvizmu na Gradiščanskem, Henry Huttenbach kontrastivno primerja razvoj Estonije in Slovenije, Birgit Oigla piše o samoidentiteti Ciganov, Matjaž Klemenčič o ameriških odmevih na osamosvojitve Slovenije in Hrvaške, Yulian Konstantinov oriše bolgarske Pomake, Gerhard Seewan piše o madžarski nacionalni politiki (1949–90), Edith Szegedi o medetničnih razmerjih v Romuniji, Maurizio Tremul pa o problemih varstva Italijanov na Hrvaškem in Slovenskem.

Knjiga vsebuje zelo raznovrstne prispevke, ki variirajo med sociolingvističnimi empiričnimi študijami in *policy* usmerjenimi prispevki. Slednji so seveda zanimivejši. Čeprav ni pričakovati od knjige, ki je sledila takemu posvetu, da bi našla enotne rešitve za pereče probleme, vsekakor pa najdemo obilje mnenj. Kljub temu prevladujejo optimistična stališča do novih razmer zmage nad komunizmom in odprave multinacionalnih »imperijev« in držav. Človekove pravice, razvoj in izobraževanje naj bi zadostovali za urejanje zadev v medetničnih odnosih. Ni pa videti kakega aktivnejšega stališča Zahodne Evrope, ki bi kazal na posredovanje v institucionalizaciji civilnih družb v Vzhodni Evropi, kot je bilo po II. svetovni vojni v Nemčiji in na Japonskem.

Sergej Flere

TH. BERGMANN, G. SCHÄFER

Lev Trocki – kritik in zagovornik sovjetske družbe

(Theodor Bergman/Gert Schäfer (Hg.): Leo Trotzki – Kritiker und Verteidiger der Sow-

jetgesellschaft (Beiträge zum internationalen Trotzki-Symposium, Wuppertal 26.–29. März 1990). Mainz: Decaton Verlag, 1993, 356 strani.

Od 26. do 29. marca 1990 je bil v nemškem revirskem mestu Wuppertal-Barmen, rojstnem kraju Friedricha Engelsa, mednarodni simpozij o Levu Davidoviču Trockem z naslovom Lev Trocki – kritik in zagovornik sovjetske družbe. Neutrudnemu univ. prof. v pokoju dr. Theodorju Bergmannu iz Stuttgarta nedvomno pripada zasluga, da je že drugič zbral več kot sto raziskovalcev na mednarodnem posvetovanju; po mednarodnem simpoziju (oktobra 1988) o enem izmed najvplivnejših sovjetskih teoretikov in politikov v dvajsetih letih ter Stalinovi žrtvi – Nikolaju Ivanoviču Buharinu (1888–1938)¹ tokrat še posvetovanje o Levu Trockem, ki se ga je udeležilo več kot 130 raziskovalcev iz 19 držav (Evrope, ZDA, Kanade, Mehike, Avstralije, Izraela in Kitajske). Tako kot je simpozij o N. Buharinu simbolično označeval in sovpadal s stoletnico rojstva, petdesetletnico nasilne smrti ter s sodno in politično (Moskva, 4. februarja 1988) ter moralno in znanstveno rehabilitacijo tega »pozabljenega« sovjetskega teoretika, je tudi simpozij o L. Trockem (1879–1940) sovpadal s petdesetletnico njegove nasilne smrti, toda brez sodne in politične rehabilitacije »sovražnika ljudstva«, ki smo jo tedaj pričakovali iz Moskve. Tamara Deutscher (žena pokojnega Isaaca Deutscherja, priznanega biografa Trockega in Stalina) je prav zato v pozdravnem pismu udeležencem posvetovanja z grenkobo zapisala, da je »dejstvo, da do današnjega dne v nasprotju z drugimi žrtvami Stalinovih ostudnih zločinov Trocki še ni bil rehabilitiran; do današnjega dne njegov ugled še ni bil povrnjen in v panteonu boljševiških revolucionarjev je njegovo mesto še vedno prazno... Zato upam, da se bo v ognjevitih razpravah v Wuppertalu Trocki prikazoval v vsej svoji resničnosti, z vsemi

¹ Th. Bergmann/G. Schäfer: *Liebling der Partei. Nikolai Bucharin – Theoretiker und Praktiker des Sozialismus* (Beiträge zum internationalen Bucharin-Symposium, Wuppertal, 10.–13. Oktober 1988). Hamburg: VSA-Verlag, 1989, 432 str. (Glej prikaz v Teoriji in praksi 3–4/1990, str. 478–480: Ljubljene partije).